

187
Ф 33

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ**

ФЕДОРОВА ОКСАНА ФЕДОРІВНА

УДК 343.985 (477)

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ І РОЗГЛЯДУ У СУДІ
КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ ЩОДО ВБИВСТВ НОВОНАРОДЖЕНИХ
ДІТЕЙ**

**12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність**

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Донецьк – 2014

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Ці права людина набуває з моменту народження.

Вбивства новонароджених дітей виділяються в окрему групу вбивств у зв'язку із специфічним механізмом вчинення та доказування обставин цього злочину під час досудового розслідування і судового розгляду. Новонароджена дитина є специфічною жертвою злочину, що обумовлено її тісним зв'язком з матір'ю, яка кримінальним законодавством виділяється як спеціальний суб'єкт вбивства (ст. 117 КК України). За статистичними даними МВС України кількість вбивств новонароджених дітей, які кваліфікуються за ст. 117 КК України, складає в середньому 40-60 на рік. Але в цю статистику не потрапляють вбивства дітей, які кваліфікуються за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України. Окрім того, вбивства новонароджених дітей є злочинами, які мають високу латентність. Дитина у новонародженому стані може стати жертвою вбивства, вчиненого не тільки матір'ю, але й кимось із співмешканців матері (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України) або особою, яка провела незаконний аборт (ст. 134 і п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України). Тому при досудовому розслідуванні і судовому розгляді таких справ перевіріці і доказуванню підлягає цілий комплекс специфічних обставин вчинення злочину.

Проблеми розслідування вбивств новонароджених дітей, вчинених матерями, в останні роки були предметом дисертаційних досліджень російських вчених Н.А. Соловйової (2001 р.), І.С. Федотова (2003 р.), М.О. Золотова (2004 р.), А.С. Лукомської (2011 р.). Але ці дослідження проводилися тільки в аспекті досудового розслідування цих злочинів і далеко не всі актуальні питання потрапили в поле зору названих дослідників. В наукових же працях інших вчених, присвячених проблематиці розслідування вбивств (В.О. Коновалової, О.С. Саїнчина, І.В. Борисенко, В.І. Боярова, О.Ю. Булулкова, О.В. Холопова та інших фахівців) специфічні питання розслідування дітовбивств в повному обсязі не розглядалися.

Аналіз же слідчо-судової практики показує, що існує низка специфічних обставин, на які повинні звертати увагу як органи досудового розслідування, так і суди під час судового розгляду таких справ. Потрібно також підкреслити, що КПК України 2012 р. суттєво змінив процедуру і зміст досудового розслідування і судового розгляду справ, що вимагає відповідного переосмислення положень методики розслідування вбивств новонароджених дітей. Саме названі обставини й обумовлюють актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження ґрунтується на положеннях Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 р. № 11911-р., Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011-2015 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України №14-10 від 24 вересня 2010 р., а також Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх

справ України на період 2010–2014 років, затверджених наказом МВС України від 29 липня 2010 р. № 347.

Дослідження виконано відповідно до тематики наукових досліджень Донецького юридичного інституту МВС України. Тему дисертації затверджено Вченою радою Донецького юридичного інституту МВС України, протокол № 7 від 25.01.2012 р.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення особливостей розслідування вбивств новонароджених дітей та судового розгляду справ на основі узагальнення слідчо-судової практики та аналізу теоретичних положень криміналістичної методики.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі основні задачі:

- визначити специфічність механізму вчинення вбивств новонароджених дітей, яка знаходиться відображення у криміналістичній характеристиці даної групи вбивств;
- виявити у характеристиці жертви злочину ключові питання для встановлення новонародженості і часового періоду такого стану;
- надати типологічну класифікацію осіб, які вчиняють вбивство новонароджених дітей;
- визначити просторово-часові фактори вчинення дітовбивств;
- визначити способи вбивств новонароджених дітей і типові сліди;
- визначити особливості початкового етапу розслідування вбивств новонароджених дітей;
- визначити зміст тактичних операцій та особливості слідчих (розшукових) дій, які складають їх зміст;
- сформувати перелік типових експертиз при розслідуванні дітовбивств та визначити їх завдання;
- визначити фактори, які впливають на планування та організації судового розгляду справ;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення редакції ст. 117 КК України на основі аналізу судової практики щодо визначення психоемоційного стану жінки-породіллі;
- визначити особливості проведення допитів під час судового розгляду справ про вбивства новонароджених дітей;
- визначити типову ситуацію призначення експертиз при судовому розгляді справ про вбивства новонароджених дітей.

Об'єктом дослідження є злочинна діяльність щодо вчинення вбивств новонароджених дітей, а також діяльність щодо їх розслідування, судового розгляду та відповідні суспільні відносини.

Предметом дослідження виступають особливості розслідування і розгляду у суді кримінальних справ щодо вбивств новонароджених дітей.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають діалектичний метод пізнання дійсності, відповідно до якого всі явища досліджуються в їх взаємозв'язку, в єдності їх соціального змісту та юридичної форми, а також інші методи дослідження: формально-логічні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, порівняння, узагальнення тощо) використані при

дослідженні нормативних актів, матеріалів кримінальних справ, аналітичних матеріалів, концепцій, точок зору авторів з окремих питань, що входили у предмет дослідження; системно-структурний метод використовувався при побудові визначення особливостей криміналістичної характеристики вбивств новонароджених дітей, визначенні тактичних завдань і засобів їх вирішення при розслідуванні; порівняльний метод використаний при дослідженні кримінального і кримінального процесуального законодавства України і Російської Федерації; історичний метод застосовувався при дослідженні розвитку (трансформації) окремих концепцій, поглядів вчених криміналістів з проблем методики розслідування (криміналістичної характеристики організації та планування судового розгляду, тактики окремих слідчих дій тощо); соціологічні методи (опитування, експертні оцінки) були використані для збору додаткової інформації про особливості механізму вчинення вбивств новонароджених дітей, їх розслідування і судового розгляду; статистичний метод використаний при узагальненні слідчо-судової практики у справах про вбивства новонароджених дітей.

Нормативною основою дисертації є положення Конституції України, кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство України, постанови пленумів Верховного суду України, нормативно-правові акти МОЗ України і МВС України.

Теоретичним підґрунтям дисертації стали праці українських і російських вчених, зокрема Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, О. Я. Басва, Р. С. Белкіна, В. Д. Берназа, П. Д. Біленчука, В. К. Весельського, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, Н. С. Карпова, Н. І. Клименко, І. І. Когутича, В. О. Коновалової, І. І. Котюка, В. В. Лисенка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, Г. А. Матусовського, М. І. Порубова, М. В. Салтевського, В. В. Тішенка, С. С. Чернявського, М. Г. Щербаковського, В. Ю. Шепітька та інших дослідників, які присвятили свої праці питанням методики розслідування окремих видів злочинів, тактиці проведення окремих слідчих дій.

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнені результати вивчення матеріалів 101 кримінального провадження (справи) про вбивства дітей, кваліфікованих за п. 2 ч. 2 ст. 115 і ст. 117 КК України і розглянутих судами різних регіонів України; результати опитування 202 оперативних співробітників кримінального розшуку і слідчих органів внутрішніх справ, а також 68 суддів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні монографічним дослідженням особливостей розслідування вбивств новонароджених дітей та судового розгляду справ. При цьому було отримано такі результати, які мають певний ступінь новизни:

вперше:

- визначено ключові питання моменту народження і часового періоду стану новонародженості відповідно критеріям, сформульованими у відомчих нормативно-правових актах МОЗ України;

- надано типологічну класифікацію осіб, які вчиняють вбивство новонароджених дітей, і до якої включені не тільки матері, але й інші особи;

- визначено типові слідчі ситуації, які складаються на момент початку кримінального провадження (початкового етапу розслідування), відповідні ним тактичні завдання і засоби їх вирішення – тактичні операції;

- запропоновано удосконалену редакцію ст. 117 КК України на основі аналізу судової практики щодо визначення психоемоційного стану жінки-породіллі;

- визначено особливості допитів обвинувачених, потерпілих, свідків та експертів під час судового розгляду справ про вбивства новонароджених дітей;

удосконалено:

- положення щодо просторово-часової характеристики вбивств новонароджених дітей (місце, час, обстановка вбивства та виявлення трупа новонародженої дитини);

- положення, що характеризують способи вбивств новонароджених дітей і типові сліди;

- положення щодо змісту тактичних операцій та особливості слідчих (розшукових) дій, які складають їх зміст;

- перелік типових експертиз при розслідуванні дітовбивств та уточнені їх завдання;

- положення щодо факторів, які впливають на планування та організації судового розгляду справ про дітовбивства;

дістало подальшого розвитку:

- положення щодо особливостей механізму вчинення вбивств новонароджених дітей та їх відображення у криміналістичній характеристиці даної групи вбивств;

- положення щодо призначення експертиз при судовому розгляді справ про вбивства новонароджених дітей.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації визначені основні проблемні питання, з якими стикаються органи досудового розслідування і суди у справах про вбивства новонароджених дітей та сформульовані рекомендації щодо їх вирішення. Сформульовані у дисертації наукові положення та рекомендації можуть бути використані:

- у *практичній діяльності*: безпосередньо працівниками правоохоронних органів під час досудового розслідування вбивств новонароджених дітей і суддями при судовому розгляді справ;

- у *науково-дослідній сфері*: при проведенні наукових досліджень, спрямованих на розробку і вдосконалення методик розслідування вбивств;

- у *навчальному процесі*: при викладанні у навчальному курсі з криміналістики методики розслідування вбивств.

Результати дисертаційного дослідження впроваджені у практичну діяльність слідчих підрозділів МВС України у вигляді методичних рекомендацій, а також у навчальний процес у Донецькому юридичному інституті МВС України, Харківському національному університеті внутрішніх справ, про що є відповідні акти впровадження.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно. Всі сформульовані у ньому висновки і рекомендації ґрунтуються на особистих дослідженнях автора. У співавторстві з А.Ф. Волобуєвим опубліковано статті «Про тактику обшуку», «Роль етапов расследования в структурировании

частних криміналістических методик». Особистий внесок здобувача у статтях складає 50%.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися на засіданнях кафедри криміналістики у Донецькому юридичному інституті МВС України і в цілому були схвалені. Окремі положення дисертації доповідалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях у Харкові (2011 р., 2012 р., 2013 р.) і Донецьку (2013 р.).

Публікації. Наукові результати проведеного дисертантом дослідження опубліковано у 10 наукових працях, із них: п'ять у наукових фахових виданнях України, одна – у науковому фаховому виданні Російської Федерації, чотирьох тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура роботи. Дисертація складається з вступу, чотирьох розділів, які включають п'ятнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 207 сторінок, з них: основний текст – 179 сторінок; список використаних джерел розташований на 21 сторінці (208 найменувань), 3 додатки – 9 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються її зв'язок з науковими програмами, мета і завдання дослідження, викладається наукова новизна та практична значимість одержаних результатів.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика вбивств новонароджених дітей» складається з шести підрозділів, в яких розглядається поняття поняття криміналістичної характеристики вбивств новонароджених дітей та її окремі елементи, які обумовлюють особливості розслідування та судового розгляду цієї категорії злочинів.

У підрозділі 1.1. *«Поняття криміналістичної характеристики вбивств новонароджених дітей та її зв'язок з кримінально-правовою характеристикою»* на основі аналізу кримінального законодавства, а також наукових праць зазначається, що вбивства новонароджених дітей є окремою групою вбивств у зв'язку із специфічним механізмом вчинення та доказування обставин цього злочину під час досудового розслідування і судового розгляду. Вбивство новонародженої дитини може бути вчинено при пом'якшуючих обставинах - матір'ю під час пологів або одразу після них (ст. 117 КК України), а також іншими особами, що для них (вбивство малолітньої дитини) є обтяжуючою обставиною (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України). Тому при досудовому розслідуванні і судовому провадженні у таких випадках потрібно доказувати цілий комплекс специфічних обставин вчинення злочину, які знаходять віддзеркалення у криміналістичній характеристиці даної групи вбивств.

Підкреслюється, що криміналістична характеристика новонароджених дітей є системою відомостей про елементи механізму вчинення вбивств дітей у новонародженому стані, яка слугує інформаційною основою побудови і перевірки версій при розслідуванні цих злочинів у кожному конкретному випадку. Найбільш

важливими елементами криміналістичної характеристики цих злочинів є: новонароджена дитина як жертва злочину; особливості особи злочинця; характеристика місця, часу і обстановки вбивств новонароджених дітей; способи вбивств; сліди вбивств новонароджених дітей.

У підрозділі 1.2. «Особливості жертви злочину та її зв'язок з іншими елементами криміналістичної характеристики вбивств новонароджених дітей» на основі аналізу практики розслідування вбивств, а також наукових праць зазначається, що в характеристиці жертви злочину ключовими є питання моменту народження і часового періоду стану новонародженості. При доказуванні цієї обставини правоохоронні органи і суди повинні керуватися критеріями, сформульованими у відомчих нормативно-правових актах МОЗ України. Зокрема, початком життя дитини вважається її народження - природній вихід або штучне вигнання або вилучення з організму матері плоду, який після цього дихає або має будь-які інші ознаки життя, такі як серцебиття, пульсація пуповини, певні рухи скелетних м'язів.

Звертається увага, що у визначенні періоду новонародженості є два підходи. Так, існує загальномедичний підхід, яким керуються акушери і педіатри. Відповідно до нього, періодом новонародженості є період адаптації організму дитини до життя поза організмом матері. Він є відносно тривалим і поділяється фахівцями на період ранньої новонародженості (від першого подиху до відпадання пуповини – перші 7 діб життя) і пізній період новонародженості (від відпадання пуповини до 3-х місяців життя). Другий підхід є судово-медичним, який зорієнтований на юридичну формулу вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів (ст. 117 КК України). Відповідно до нього період новонародженості дитини та існування емоційної напруги у матері повинен бути коротким і не перевищувати 1-ї доби.

Робиться висновок, що судово-медичний критерій новонародженості в одну добу, обумовлений тим, що саме в цей короткий період на трупі дитини зберігаються такі ознаки новонародженості, як сировидне мастило на тілі, кров з родового каналу, наявність меконію в системі травлення. Вони вказують як на незначний час після народження дитини, так і на те, що пологи відбувалися поза медичним закладом і мати не вживала заходів догляду за дитиною, спрямованих на збереження її життя. Але при цьому потрібно зважати й на наявність особливого стану матері, для якої психотравмуюча ситуація може зберігатися на протязі достатньо довгого часу після пологів. У зв'язку з цим пропонується в окремих випадках під час кримінального провадження брати до уваги «акушерський» період новонародженості, який займає до 7 діб. Це період ранньої новонародженості – від першого подиху до відпадання пуповини. Вбивство, вчинене матір'ю після спливання цього часу (на протязі загально медичного періоду новонародженості), однозначно підлягає кваліфікації за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України.

У підрозділі 1.3. «Особливості особи злочинця» на основі вивчення та узагальнення кримінальних справ і наукових праць відзначається, що відомості про типологію злочинців-дітовбивць тісно пов'язані з іншими елементами криміналістичної характеристики вбивств новонароджених. Володіння інформацією

щодо соціально-психологічної характеристики злочинців забезпечує, по-перше, ефективне і швидке розкриття вбивств, по-друге, повне і всебічне доказування вини особи, яка вчинила злочин. Узагальнення слідчо-судової практики дає підстави для виділення наступних категорій вбивць:

1) матері-вбивці новонароджених (83 %):

- молоді жінки у віці від 15 до 21 року, які ведуть маргінальний спосіб життя (20 %);
- молоді жінки, у віці від 16 до 23 років, які з дитинства знаходились під щільною батьківською опікою і часто під жорстким контролем (45 %);
- заміжні жінки у віці від 25 до 37 років, які мають малозабезпечену сім'ю (18 %);

2) близькі родичі матері дитини або члени її сім'ї, в тому числі співмешканці, батьки дитини (16 %);

3) особи, які проводять незаконні аборти на пізніх строках вагітності або негласно приймають пологи у жінок (близько 1%).

Зазначається, що соціально-психологічні відомості про наведені категорії осіб – вбивць новонароджених є інформаційною основою для версій при розшукуві злочинця в кожному конкретному випадку і встановлення мотивації та інших обставин вчинення вбивства.

У підрозділі 1.4. «Характеристика місця, часу і обстановки вбивств новонароджених дітей» на основі вивчення та узагальнення кримінальних справ і наукових праць відзначається, що важливе місце у структурі криміналістичної характеристики цих злочинів, займають просторово-часові фактори, оскільки саме вони надають вихідну інформацію про вбивство новонародженої дитини. Така значимість обумовлена їх закономірними зв'язками з особою злочинця, способом вбивства і, відповідно, з його слідами. Окрім того, саме з дослідження місця та обстановки виявлення трупа новонародженої дитини (хоча воно може не співпадати з місцем вбивства) починається кримінальне провадження.

Переважна кількість вбивств новонароджених дітей вчиняється в великих містах (84% випадків). В невеликих містах це стається значно рідше (11 % випадків), а в селах та невеликих містах ці випадки є взагалі поодинокими (в селах, в селах міського типу, районних центрах – 5%).

Типовими місцями, де новонародженим дітям спричиняється смерть є місця, де проходять пологи (смерть спричиняється відразу після народження), або місця, де вони утримувались (смерть спричиняється на місці проживання матері):

- будинки, квартири, кімнати гуртожитків (73%);
- місце роботи матері: приміщення виробничих цехів, ферм (4%);
- місце проведення кримінального абортів: приватні кабінети, будинки, квартири (6%);

- приміщення, які випадково обиралися жінкою внаслідок передчасних пологів: підвали, під'їзди і горища будинків, кинуті пусті вагони потягів, будинки, сараї тощо (11%);

- відкрита місцевість: поле, лісосмуга, ліс, пустирі (6%).

Місця виявлення трупів новонароджених дітей є по суті місцями приховування вбивств. Найчастіше трупи вбитих дітей вивозяться чи виносяться у віддалену від свого місцелеребування місцевість (у лісосууги, парки, на пустирі, сміттєзвалища), покидаються там або закопуються, топляться у віддалених водоймищах. Таким чином винна особа намагається ліквідувати зв'язок між собою і немовлям, залишаючи тіло із статусом – труп дитини невідомої особи.

У *підрозділі 1.5. «Способи вбивств новонароджених дітей»* на основі аналізу матеріалів кримінальних справ і наукових публікацій відзначається, що способи вбивств новонароджених дітей включають у себе комплекс дій по його підготовці, вчиненню і приховуванню.

Підготовка до вчинення дітовбивства може включати: приховування жінкою від оточення ознак вагітності; не звернення у медичні заклади за постановкою на облік і за медичною допомогою, включаючи період пологів; перенесення пологів наодинці або у присутності осіб, з якими існує домовленість про співучасть у злочині; підбір і підготовка знарядь та засобів або відповідних умов спричинення смерті дитині; підготовка матеріалів пакування або місткостей для розміщення трупа дитини після її вбивства та інші заходи.

Способи вчинення вбивства розділяються на дві групи: 1) способи, які проявляються в активних діях, що спричиняють смерть дитині, і вказують на наявність прямого умислу: удари тупими предметами; роздавлювання голови; удушення, утоплення тощо (98%); 2) способи, які включають пасивну поведінку, що призводить до смерті дитини: залишення дитини у безлюдному місці, без годування тощо (2%). Способи приховування дітовбивств включають: приховування факту пологів і народження життєздатної дитини; знищення в обстановці і на одязі слідів пологів; приховування трупа дитини; повідомлення про випадкову смерть дитини та інсценування обстановки смерті її від нещасного випадку; повідомлення неправдивої інформації про симптоми хвороби і смерть дитини.

У *підрозділі 1.6. «Характеристика слідів вбивств новонароджених дітей»* підкреслюється, що Значимість відомостей про типові сліди вбивств новонароджених дітей пов'язана і з тим, що саме з виявлення певних слідів починається кримінальне провадження і вони дозволяють вже на початковому етапі розслідування висувати версії щодо особи, яка вчинила злочин та інші обставини його вчинення. Є сенс розглядати сліди даних злочинів, розділяючи всю їх сукупність на окремі групи в залежності від того, джерелом якої інформації вони виступають:

1) сліди, що підтверджують вагітність жінки і пологи у неї в певний період (виявляються шляхом обстеження наступних основних об'єктів: організму і тіла жінки; документації медичних закладів, в які зверталася жінка в певний період; приміщення, в якому проживала жінка в період вагітності; одяг і взуття, які носила жінка в період вагітності; приміщення і предмети обстановки, в якому могли проходити пологи);

2) сліди, що підтверджують умисне заповідання смерті новонародженій дитині (виявляються шляхом обстеження наступних основних об'єктів: трупа новонародженої дитини; зброї, знарядь чи засобів спричинення тілесних ушкоджень

дитині, внаслідок яких наступила її смерть; приміщення або місцевості, де дитину було вбито; одягу і взуття, який був на особі в момент вчинення нею вбивства);

3) сліди, що вказують на перебування певної особи у місці виявлення трупа новонародженої дитини або окремих його частин: відбитки пальців рук підозрюваної особи на предметах пакування трупа новонародженого, а також на об'єктах, що знаходяться у місці його виявлення чи поблизу; сліди взуття підозрюваної особи; частини ґрунту на підшвах взуття підозрюваної особи, схожого з ґрунтом з місця, де виявлено труп дитини; сліди транспортного засобу, що належить підозрюваній особі; сліди біологічного походження підозрюваної особи (кров, слина, частинки шкірки волосся чи інші); наявність на місці виявлення трупа предметів, що належать підозрюваній особі (одяг та його частини, постільна білизна, носові хустки, пояса, ремені, ключі чи інше).

Можливість встановлення конкретної винної особи у справах про вбивства новонароджених дітей ґрунтується на існуванні закономірних зв'язків між особистістю вбивці і жертвою, обраним ним місцем, часом і обстановкою вчинення злочину, способом і конкретних знарядь злочину та способів приховування.

Розділ 2 «Особливості початкового та наступного етапів розслідування вбивств новонароджених дітей» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Поняття етапів розслідування у криміналістичні методиці та їх значення» на основі аналізу кримінального процесуального законодавства та наукових праць відзначається, що під початковим етапом розслідування вбивств новонароджених дітей розуміється етап досудового розслідування, який починається з моменту внесення відомостей про подію злочину до Єдиного реєстру досудових розслідувань (відповідно до ч. 2 ст. 214 КПК України) і закінчується моментом повідомлення про підозру у вчиненні вбивства особі, коли в наявності є достатні для цього докази (відповідно п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України). Наступний (подальший) етап розслідування починається з моменту повідомлення про підозру у вчиненні вбивства особі, коли в наявності є достатні для цього докази (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України), і закінчується зверненням прокурору до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (п. 3 ч. 2 ст. 283 КПК України) і внесенням відомостей про закінчення досудового розслідування до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ч. 3 ст. 283 КПК України).

У підрозділі 2.2. «Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування, тактичні завдання та засоби їх вирішення» автором зазначається, що для формування методичних рекомендацій з розслідування вбивств новонароджених дітей важливе значення має ситуативний підхід. Під типовою слідчою ситуацією в окремих методиці розслідування розуміється певна сукупність інформації про злочин, яка найбільш характерна для певного етапу розслідування і яка обумовлює певні тактичні завдання і засоби їх вирішення (тактичні операції).

На початковому етапі розслідування виділено п'ять типових слідчих ситуацій, які визначають характер завдань та засоби їх вирішення під час досудового розслідування вбивств новонароджених дітей.

Слідча ситуація 1. Кримінальне провадження розпочате у зв'язку з виявленням трупа новонародженої дитини, особа якої (приналежність певній матері) не встановлені (69%).

Слідча ситуація 2. Кримінальне провадження розпочате у зв'язку з повідомленням про відсутність новонародженої дитини у жінки, яка нещодавно була вагітною або народила і мала на утриманні немовля (14%).

Слідча ситуація 3. Кримінальне провадження розпочате у зв'язку із зверненням матері новонародженої дитини або члена її сім'ї з повідомленням (каяттям) про вчинення вбивства (12%).

Слідча ситуація 4. Кримінальне провадження розпочате у зв'язку з надходженням повідомлення від медичних працівників про виявлення ознак насильницького заповідання смерті новонародженій дитині (4%).

Слідча ситуація 5. Кримінальне провадження розпочате у зв'язку з надходженням повідомлення від медичних працівників про звернення жінки з ознаками зробленого кримінального аборту або штучно викликаних пологів на пізніх строках вагітності (1%).

Стосовно кожної з наведених слідчих ситуацій визначається характер завдань та засобів їх вирішення – комплексів слідчих і розшукових дій (тактичні операції: «Показники народження дитини живою і життєздатною»; «Спосіб, знаряддя, засоби спричинення смерті дитині»; «Батьки дитини»; «Співучасники вбивства»; «Свідки вбивства»). Такий же підхід використано стосовно наступного етапу розслідування вбивств новонароджених дітей.

У підрозділі 2.3. «Особливості наступного етапу розслідування вбивств новонароджених дітей» зазначається, що для виділення типових слідчих ситуацій наступного етапу розслідування вбивства новонародженої дитини враховується позиція підозрюваної особи щодо повідомлення про підозру у вчиненні злочину. На цій основі виділені три типові слідчі ситуації.

Слідча ситуація 1. Підозрювана особа повністю визнає свою вину, дає правдиві і повні свідчення, сприяє встановленню істини у справі (80%).

Слідча ситуація 2. Підозрювана особа намагається взяти повністю всю вину на себе тоді, як обставини справи фактично вказують на співвиконавця у вчиненні вбивства (12%).

Слідча ситуація 3. Підозрювана особа не визнає свою вину і перешкоджає встановленню істини у справі (8%).

Стосовно кожної з наведених слідчих ситуацій визначається характер завдань та засобів їх вирішення – комплексів слідчих і розшукових дій (тактичні операції: «Каяття», «Співучасник», «Викриття»).

Розділ 3 «Тактика окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях про вбивства новонароджених дітей» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Тактика огляду місця події» на основі узагальнення слідчого досвіду, а також з урахуванням положень і рекомендацій, викладених у публікаціях відзначається, що огляд місця події є невідкладним і проводиться відразу ж після отримання повідомлення про виявлення трупа новонародженого до внесення

відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (фактично проводився у 82% випадків). Як правило, місцем події є місце приховування трупа, місцем же вбивства дитини виступають місця, де проходили пологи, робився кримінальний аборт або утримувалась дитина. Оглядові підлягають: місцевість, де виявлено труп; матеріал, в який запаковано (загорнуто) труп; труп новонародженого; сліди перебування злочинця на місця події, сліди транспорту та інших засобів, які використовував злочинець; мікрооб'єкти на предметах обстановки місця події та на трупі.

Підкреслюється, що особливість огляду місця події обумовлюється специфічністю ключового об'єкта огляду – трупа немовляти, дослідження якого вимагає використання спеціальних знань у кількох галузях (судової медицини, акушерсько-гінекологічної практики, біології). За антропометричними даними, станом окремих органів, розвитком процесів гниття трупа та іншими ознаками попередньо визначається термін народження та ознаки життєздатності дитини. Ці дані, будучи занесеними у протокол огляду мають виключно важливе значення для подальшого судово-медичного дослідження трупа і наступного вирішення тактичних завдань розслідування (встановлення особи матері, місця пологів, життєздатності плоду тощо). Безумовно повинні бути виявлені і зафіксовані в протоколі ознаки, які вказують на умисне заподіяння смерті, а також ознаки співучасті у вчиненні (приховуванні) вбивства кількох осіб.

У *підрозділі 3.2. «Тактика обшуку»* відзначається, що за своїм змістом та інформаційно-пізнавальною метою з оглядом місця події дуже схожий обшук (у 80% вивчених матеріалів обшук не проводився). Необхідність в проведенні обшуку виникає одразу ж після встановлення місця проживання запідозреної жінки (при наявності підстав, визначених ч. 5 ст. 234 КПК України). Характер тактичних завдань обшуку при розслідуванні дітовбивств обумовлюється ситуацією початку кримінального провадження – виявлення трупа немовляти чи одержання повідомлення про зникнення новонародженої дитини. Відповідно завданнями обшуку можуть бути виявлення за місцем проживання (знаходження) підозрюваної особи речових доказів вчинення даного злочину чи виявлення трупа народженої дитини. Для визначення змісту тактичних прийомів, за допомогою яких вирішуються названі завдання обшуку, важливим є врахування: ознак і властивостей трупа новонародженої дитини чи речових доказів, що розшукуються; особливостей об'єкту, де буде проводитися обшук (приміщення, ділянка місцевості); особистісних рис підозрюваної жінки.

У *підрозділі 3.3. «Тактика допиту підозрюваного»* відзначається, що у справах про вбивства новонароджених дітей специфікою відрізняється допит жінки, яка підозрюється у вчиненні цього злочину. Особливості пов'язані, перш за все, з тим, що на допиті необхідно встановити і детально зафіксувати велику кількість специфічних обставин: в який час жінкою було помічено вагітність і як вона сприйняла такий свій стан; хто був батьком дитини, чи знав він про вагітність, і в яких стосунках вони перебували; чи було бажаним народження дитини, якщо ні, чи приймалися заходи по перериванню вагітності; чи готувалася жінка до народження дитини (купувалися речі, одяг, медичні препарати для пологів тощо); чи була вона

поставлена на облік по вагітності в медичній установі, чи брала декретну відпустку або лікарняний у зв'язку із вагітністю; чи повідомляла вона про свою вагітність членам родини, знайомим, друзям, чи помічав хтось її стан; чи говорила жінка комусь про своє бажання народжувати або позбавитись дитини; чи приховувала вона ознаки вагітності від людей, які її оточували, і якщо так, то з якою метою; коли почалися пологи, як і де вони протікали, хто був присутній при цьому; хто народився в результаті пологів (стать дитини), які були ознаки життя і загальний стан новонародженого; як саме спричинялася смерть дитині (хто спричинив смерть, які використовувались засоби, які тілесні uszkodження наносились, у якій послідовності тощо); які дії були вчиненні після заповідання смерті з трупом і слідами (яким чином пакувався, куди і ким виносився, у який спосіб було його приховано); ставлення жінки до вчиненого.

Іншим фактором, який обумовлює труднощі організації допиту, є атмосфера спілкування, яка найчастіше набуває характеру ситуацій, в яких жінки обирають лінію поведінки на перешкоджання встановленню істини. Саме з урахуванням таких ситуацій та особистості підозрюваної жінки слідчий повинен обирати тактичні прийоми допиту, спрямовані на переконання в необхідності дати правдиві показання.

У підрозділі 3.4. «Призначення експертиз» відзначається, що для встановлення обставин вчинення дітовбивств важливе значення має використання спеціальних медичних знань у формі експертиз.

Судово-медична експертиза трупа новонародженої дитини має ключове значення для встановлення таких обставин події: чи була дитина новонародженою; чи доношеною і зрілою вона народилася; чи була ця дитина життєздатною; живою чи мертвою народилася дитина; якщо дитина народилася живою, скільки часу вона жила після народження; чи були надані дитині потрібна допомога і належний догляд; що було безпосередньою причиною смерті новонародженої дитини.

Судово-медична акушерсько-гінекологічна експертиза підозрюваної жінки повинна призначатися невідкладно для встановлення її стану (ознаки народження дитини за станом родових органів у жінки зберігаються лише два-три тижні). Вона дозволяє перевірити й окремі версії щодо обставин вагітності і пологів, які можуть мати юридичне значення (ускладнення, які могли вплинути на життєздатність народженої дитини). Така експертиза призначається також для розмежування дітовбивства і проведення незаконного аборту (ст. 134 КК України).

Судово-психіатрична експертиза підозрюваної жінки призначається у зв'язку з тим, що під час пологів або відразу після пологів жінка знаходиться в особливому психічному стані, який розглядається кримінальним законодавством багатьох країн як афективний. Законодавець розглядає дітовбивство явищем аномальним, яке суперечить почуттям материнства, але, як показує слідчо-судова практика, нерідко зустрічаються випадки, коли матір вчиняє вбивство своєї народженої дитини через певний час після пологів, знаходячись в умовах психотравмуючої ситуації. Зважаючи на складність вирішуваних питань, пов'язаних з формуванням психотравмуючої ситуації та її впливу на жінку після народження дитини, доцільним може бути призначення і комплексної судової психолого-психіатричної

експертизи.

Розділ 4 «Судовий розгляд справ про вбивства новонароджених» включає в себе два підрозділи.

У підрозділі 4.1. «Планування та організація судового розгляду» відзначається, що на планування та організацію судового розгляду суттєво впливає концептуальний підхід щодо визначення ролі суду в кримінальному провадженні і, зокрема, в процедурі судового розгляду. З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. відбувся подальший відхід від радянської моделі ролі суду у змагальному процесі, коли він мав право ініціативи у збиранні і дослідженні доказів. За чинним законодавством суд є, перш за все, органом правосуддя і наділений правом ініціативи тільки у створенні сприятливих умов для подання сторонами своїх доказів та їх оцінки, але не в збиранні доказів (50% опитаних суддів).

Відзначається, що вбивство матір'ю новонародженої дитини (ст. 117 КК України) належить до категорії злочинів середньої тяжкості, а відтак на досудовому слідстві відповідно до ч. 4 ст. 469 КПК України між прокурором та підозрюваною жінкою-породіллям може бути укладена угода про визнання винуватості і здійснення провадження в порядку ст. 474 КПК України.

Підкреслюється, що при плануванні та організації судового розгляду особливого значення набуває дослідження психічного стану жінки під час вчинення вбивства новонародженої дитини. Прийнято вважати що під виразом «відразу після пологів» слід розуміти проміжок часу у кілька годин. Але цей проміжок часу може бути і довшим, коли особливий психічний стан породіллі може бути викликаний не тільки стражданнями жінки при пологах, але фактом таємних пологів, очікуванням засудження з боку найближчого оточення, поганими матеріальними і соціально-побутовими умовами, сімейними конфліктами тощо (може тривати від декількох днів до декількох місяців). Суди нерідко встановлюють факт знаходження жінки-породілля значний час у стані психічного розладу, який спонукає їх до перекваліфікації вбивства дитини з ч. 2 ст. 115 на ст. 117 КК України, що уявляється цілком правильним кримінально-правовим реагуванням на таке негативне соціально-психологічне явище, як вбивство матір'ю новонародженої дитини.

У зв'язку з цим на основі досвіду регулювання цих питань в КК Російської Федерації, а також практики судів України пропонується оновлена редакція ст. 117 КК України: «Вбивство матір'ю новонародженої дитини під час або відразу ж після пологів, так само як вбивство матір'ю новонародженої дитини в умовах психотравмуючої ситуації або в стані психічного розладу, який не виключає осудності, -...».

У підрозділі 4.2. «Тактика судових дій» зазначається, що основу судового розгляду у справах про вбивства новонароджених дітей складають послідовні допити обвинувачених, потерпілих, свідків та експертів. Допит обвинуваченого для суду відіграє ключову роль у визначенні предмету дослідження у судовому засіданні. З урахуванням позиції обвинуваченого щодо визнання своєї вини чи невизнання (60% визнають свою вину у повному обсязі, відповідно, 40% не визнають вини або визнають її частково) послідовно прокурором і захисником

ставляться уточнюючі та доповнюванні запитання, в результаті чого визначається коло обставин вчинення вбивства новонародженої дитини, які підлягають дослідженню. Як правило, стрижнем цих обставин виступає психоемоційний стан жінки під час вагітності, пологів і зразу після них. Саме психоемоційний стан жінки-породіллі є ключовим у вирішенні таких питань, як наявність умислу на позбавлення життя немовляти, час та обставини його формування, вибору знярядь вбивства та наявності співучасників. Заперечення обвинуваченими своєї вини у позбавленні життя новонародженої дитини, як правило, має місце при розгляді у суді сукупності вчинених злочинів – незаконного проведення абортів (ст. 134 КК України) і вбивства малолітньої дитини з корисливих спонукань і на замовлення (п.п. 2, 6, 11 ч. 2 ст. 115 КК України). Така ситуація складається у випадку вбивства немовляти після проведення незаконного абортів з використанням препаратів, які викликають передчасні пологи, в результаті яких народжується жива і життєздатна дитина.

У такому ж напрямку проводяться і допити потерпілих, а також свідків як із сторони обвинувачення, так і з боку захисту. Допит експерта при судовому розгляді справ про вбивства новонароджених дітей проводиться за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суду для роз'яснення наданого ним висновку на досудовому слідстві. Така потреба виникає (46%), зокрема, для роз'яснення висновку судово-медичної експертизи трупа новонародженої дитини (при заяві про народження мертвої дитини). Інколи виникає потреба у проведенні допиту експерта і для роз'яснення висновку судово-психіатричної експертизи підозрюваної, яка проводилася під час досудового розслідування.

Звертається увага, що необхідність у призначенні експертиз під час судового розгляду виникає тільки тоді, коли певна експертиза взагалі не проводилася на досудовому слідстві, або якщо вона і проводилася, але була неповною чи проводилася некваліфіковано і це було встановлено у судовому засіданні (4%). Зокрема, при розгляді справ про вбивства новонароджених дітей інколи виникають додаткові питання стосовно психічного стану обвинуваченої жінки-породіллі, які не потрапили до предмету дослідження психіатричної експертизи на досудовому слідстві. Зокрема, у висновку первинної психіатричної експертизи може бути вказівка, що жінка вчинила вбивство у стані фізіологічного афекту, а після нього перенесла важкий депресивний розлад з психопатичними симптомами і потребує систематичного спостереження психіатром за місцем її знаходження. У цьому випадку у суді призначається додаткова психолого-психіатрична експертиза підсудної, на вирішення якої ставляться питання щодо уточнення її стану з використанням не тільки психіатричних знань, але й знань з галузі психології.

ВИСНОВКИ

У результаті дисертаційного дослідження розв'язане конкретне наукове завдання, що має важливе значення для криміналістичної науки та практики боротьби зі злочинністю.

На основі проведеного комплексного й системного дослідження особливостей розслідування та судового розгляду справ про вбивства новонароджених дітей сформульовано положення і рекомендації, що відповідають поставленим меті, задачам та вимогам наукової повизни. До найважливіших із них належать такі.

1. Вбивства новонароджених дітей є окремою групою вбивств у зв'язку із специфічним механізмом вчинення, які знаходять відображення у криміналістичній характеристиці даної групи вбивств.

2. У характеристиці жертви злочину ключовими є питання моменту народження і часового періоду стану новонародженості, для визначення яких правоохоронні органи і суди повинні керуватися критеріями, сформульованими у відомчих нормативно-правових актах МОЗ України.

3. Відомості про типологію злочинців-дітовбивць тісно пов'язані з іншими елементами криміналістичної характеристики вбивств новонароджених; включають: а) матерів-вбивць новонароджених; б) близьких родичів матері дитини або членів її сім'ї; в) осіб, які проводять незаконні аборти.

4. Просторово-часові фактори вчинення дітовбивств включають в себе місце, час та обстановку вчинення і приховування (будинки, квартири, кімнати гуртожитків; місце роботи матері, місце проведення кримінального абортів, відкриту місцевість.

5. Способи вбивств новонароджених дітей включають у себе комплекс дій по його підготовці, вчиненню і приховуванню; типовими слідами таких дій є : а) ознаки вагітності жінки і пологів у неї в певний період; б) ознаки умисного заповідання смерті новонародженій дитині; в) сліди, що вказують на перебування певної особи у місці виявлення трупа новонародженої дитини або окремих його частин.

6. Особливості розслідування вбивств новонароджених дітей проявляються, перш за все, у структуризації досудового розслідування на етапи, де початковий етап розслідування розглядається як проміжок часу з моменту внесення відомостей про подію злочину до Єдиного реєстру досудових розслідувань і до повідомлення про підозру у вчиненні вбивства особі, коли в наявності є достатні для цього докази; виділяється і характеризується п'ять типових слідчих ситуацій в залежності від характеру початкової інформації про злочин.

7. У тактичній операції входить проведення слідчих дій (зокрема, огляду, обшуку, допитів, експертиз); особливість огляду місця події обумовлюється специфічністю ключового об'єкта огляду – трупа немовляти, дослідження якого вимагає використання спеціальних знань у кількох галузях; обшук за своїм змістом та інформаційно-пізнавальною метою схожий з оглядом місця події, але має особливі тактичні завдання; допит підозрюваної жінки-породіллі спрямовується на встановлення специфічних обставин, пов'язаних з вагітністю та пологами.

8. Виключно важливу роль у справах про вбивства новонароджених дітей відіграють експертизи, які вирішують специфічні завдання: а) судово-медична експертиза трупа новонародженої дитини; б) судово-медична акушерсько-гінекологічна експертиза підозрюваної жінки; в) судово-психіатрична експертиза підозрюваної жінки; г) судова психолого-психіатрична експертиза.

9. На планування та організацію судового розгляду суттєво впливає концептуальний підхід щодо визначення ролі суду в кримінальному провадженні і в

процедурі судового розгляду. З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. відбувся подальший відхід від радянської моделі ролі суду у змагальному процесі.

10. При плануванні та організації судового розгляду особливого значення набуває дослідження психічного стану жінки під час вчинення вбивства новонародженої дитини (особливий психоемоційний стан жінки може тривати від декількох днів до декількох місяців); пропонується оновлена редакція ст. 117 КК України: «Вбивство матір'ю новонародженої дитини під час або відразу ж після пологів, так само як вбивство матір'ю новонародженої дитини в умовах психотравмуючої ситуації або в стані психічного розладу, який не виключає осудності, -...».

11. Основу судового розгляду у справах про вбивства новонароджених дітей складають послідовні допити обвинувачених, потерпілих, свідків та експертів: допит обвинуваченого для суду відіграє ключову роль у визначенні предмету дослідження у судовому засіданні (визнання чи невизнання вини); допити потерпілих, а також свідків як із сторони обвинувачення, так і з боку захисту спрямовуються на встановлення обставин вбивства і психоемоційного стану жінки-породілля; допит експерта проводиться для роз'яснення наданого ним висновку судово-медичної експертизи трупа новонародженої дитини (при заяві про народження мертвої дитини), для роз'яснення висновку судово-психіатричної експертизи.

12. Необхідність у призначенні експертиз під час судового розгляду виникає тільки тоді, коли певна експертиза взагалі не проводилася на досудовому слідстві, або якщо вона і проводилася, але була неповною чи проводилася некваліфіковано і це було встановлено у судовому засіданні; призначається додаткова експертиза щодо вирішення окремих питань, які не потрапили до предмету дослідження психіатричної експертизи на досудовому слідстві.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Федорова О.Ф. Про особливості доказування у кримінальних справах про вбивства новонароджених дітей / О.Ф. Федорова // Право та управління. – 2012. – №1. – С. 629-637 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/prup/>. – Назва з екрана.

2. Федорова О.Ф. Про тактику обшуку / А.Ф. Волобуєв, О.Ф. Федорова // Криміналістичний вісник. – 2012. – №2. – С. 11-14.

3. Федорова О.Ф. Особливості початкового етапу розслідування вбивств новонароджених дітей / О.Ф. Федорова // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2013. – №2. – С. 166-172.

4. Федорова О.Ф. Роль етапов расследования в структурировании частных криминалистических методик / А.Ф. Волобуев, О.Ф. Федорова // Российский следователь. – 2013. – № 6. – С. 2-4.

5. Федорова О.Ф. Судово-медична експертиза при розслідуванні вбивств новонароджених дітей / О.Ф. Федорова // *Право і безпека*. – 2013. – №1. – С. 163-166.

6. Федорова О.Ф. Планування та організація судового розгляду справ про вбивства новонароджених дітей / О.Ф. Федорова // *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. – 2014. – №1. – С. 122-129.

7. Федорова О.Ф. Про шляхи законодавчої роботи у напрямку попередження злочинів, що вчиняються по відношенню до дітей / О.Ф. Федорова // *Проблеми реформування кримінально-процесуального та кримінального законодавства України: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. (Харків, 14 жовтня 2011 р.)*. – Х.: ХНУВС, 2011. – С. 320-321.

8. Федорова О.Ф. Про окремі проблеми доказування у кримінальних справах про вбивства новонароджених дітей / О.Ф. Федорова // *Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі: Мат-ли всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 жовт. 2012 р.)*. – Х.: ХНУВС, 2012. – С. 549-553.

9. Федорова О.Ф. Особливості доказування у справах про вбивства новонароджених дітей / О.Ф. Федорова // *Теоретичні і практичні проблеми кримінального судочинства: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк 19 жовтня, 2012 р.)*. – Донецьк: ДЮО МВС України, 2013. – С. 340-343.

10. Федорова О.Ф. Використання спеціальних знань при розслідуванні вбивств новонароджених дітей / О.Ф. Федорова // *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики: матер. міжн. наук.-практ. конф. (Харків, 7-8 листопада 2013 р.)*. – Харків: Право, 2013. – С. 96-97.

АНОТАЦІЇ

Федорова О.Ф. Особливості розслідування і розгляду у суді кримінальних справ щодо вбивств новонароджених дітей. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Донецький юридичний інститут МВС України, Донецьк, 2014.

Дисертація є комплексним монографічним дослідженням особливостей розслідування вбивств новонароджених дітей і судового розгляду. На основі узагальнення матеріалів кримінальних справ та аналізу наукових праць відзначається, що вбивства новонароджених дітей є окремою групою вбивств у зв'язку із специфічним механізмом вчинення та доказування обставин цього злочину під час досудового розслідування і судового розгляду. Ця специфіка знаходить відображення в елементах криміналістичної характеристики цього різновиду злочинів: жертви злочину, якою є новонароджена дитина; особи злочинця, яким може бути як жінка-породілля, так й інші особи; просторово-часових факторів; способах вбивств немовлят і характерних слідах.

В дисертації визначені особливості досудового розслідування вбивств новонароджених дітей, які проявляються в характері вирішуваних завдань в певних ситуаціях на початковому і наступному етапах розслідування і засобах їх вирішення - тактичних операціях, як комплексах слідчих і розшукових дій. На основі аналізу положень КПК України 2012 р. розглянуті особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій: огляду місця події, обшуку, допитів, експертиз.

Визначені особливості планування та організації судового розгляду справ про вбивства новонароджених дітей, послідовність у проведенні судових дій (допитів обвинувачених, потерпілих, свідків та експертів, призначенні експертиз). Звертається увага на особливості доказування у судовому засіданні психоемоційного стану жінки-породілля під час пологів і після них.

Ключові слова: вбивство, новонароджена дитина, життєздатність, психоемоційний стан, тактичне завдання, тактична операція.

Федорова О.Ф. Особенности расследования и рассмотрения в суде дел об убийствах новорожденных детей. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Донецкий юридический институт МВД Украины, Донецк, 2014.

Диссертация является комплексным монографическим исследованием особенностей расследования убийств новорожденных детей и судебного разбирательства. На основе обобщения материалов уголовных дел и анализа научных работ отмечается, что убийства новорожденных детей являются отдельной группой убийств в связи со специфическим механизмом совершения и доказывания обстоятельств этого преступления во время досудебного расследования и судебного разбирательства. Эта специфика находит отражение в элементах криминалистической характеристики этого вида преступлений: жертвы преступления, которой является новорожденный ребенок; личности преступника, которым может быть как женщина- роженица, так и другие лица; пространственно-временных факторах; способах убийств младенцев и характерных следах.

В диссертации определены особенности досудебного расследования убийств новорожденных детей, которые проявляются в характере решаемых задач в определенных ситуациях на начальном и последующем этапах расследования. В частности, на начальном этапе расследования выделяются пять типичных следственных ситуаций на основе характера и полноты первичных сведений о признаках совершения убийства новорожденного ребенка. Согласно приведенным ситуациям определяются характерные тактические задачи расследования и средства их решения – тактические операции (комплексы следственных и розыскных действий). На основе анализа положений УПК Украины 2012 г. рассмотрены особенности тактики проведения отдельных следственных (розыскных) действий: осмотра места происшествия, обыска, допросов, экспертиз.

Определены особенности планирования и организации судебного рассмотрения дел об убийствах новорожденных детей. Отмечается, что на планирование и

организацию судебного разбирательства существенно влияет концептуальный подход к определению роли суда в уголовном производстве и, в частности, в процедуре судебного разбирательства. С обновлением уголовного процессуального законодательства состоялся дальнейший отход от советской модели роли суда в состязательном процессе, когда он имел право инициативы в сборе и исследовании доказательств (институты судебного поручения и дополнительного расследования). Подчеркивается, что по действующему законодательству суд является, прежде всего, органом правосудия и наделяется правом инициативы только в создании благоприятных условий для предоставления сторонами своих доказательств и их оценки, но не в собирании доказательств.

При планировании и организации судебного разбирательства особое значение приобретает исследование психического состояния женщины во время совершения убийства новорожденного ребенка. На основании анализа судебной практики обращается внимание, что особое психоэмоциональное состояние женщины после родов может сохраняться несколько месяцев. В связи с этим предлагается усовершенствование редакции ст. 117 УК Украины.

В диссертации отмечается, что основу судебного разбирательства по делам об убийствах новорожденных детей составляют последовательные допросы обвиняемых, потерпевших, свидетелей и экспертов. Обращается внимание на особенности доказывания в судебном заседании психоэмоционального состояния женщины - роженицы во время родов и после них. Подчеркивается, что необходимость в назначении экспертизы в ходе судебного разбирательства возникает только тогда, когда определенная экспертиза вообще не проводилась на досудебном следствии, или если она и проводилась, но была неполной или проводилась некачественно. Констатируется, что при рассмотрении дел об убийствах новорожденных детей иногда возникают дополнительные вопросы относительно психического состояния обвиняемой женщины-роженницы, которые не попали в предмет исследования психиатрической экспертизы на предварительном следствии. Такая ситуация складывается в случае совершения убийства младенца матерью спустя значительное время после родов, а сторона защиты в суде аргументированно указывает на нахождение матери в особом психоэмоциональном состоянии.

Ключевые слова: убийство, новорожденный ребенок, жизнеспособность, психоэмоциональное состояние, тактическая задача, тактическая операция.

Fedorova O.F. Features of investigation and court cases of killings of newborns. – The manuscript.

Dissertation for the receipt of scientific degree of Candidate of legal sciences, specialty 12.00.09 – criminal process and criminalistics; judicial examination; operative-search activity. – Donetsk's Law Institute of Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Donetsk, 2014.

The thesis is a comprehensive monographic study characteristics investigate the killings of newborns and trial. Based on the generalization of criminal cases, and analysis of scientific papers noted that the murder of newborn babies is a separate group of homicide in connection with a specific mechanism to commit and circumstances of the

offense evidence during the preliminary investigation and the trial. This specificity is reflected in the elements of criminological characteristics of this kind of crime: the victim, which is a newborn baby, a criminal who can be a woman in her pangs, so other people; spatial and temporal factors, methods murders babies and distinctive tracks.

The dissertation identified features pre investigate the killings of newborns, manifested in the nature of tasks in certain situations during the initial and subsequent stages of the investigation and the means to solve them – tactical operations as a set of investigators and investigative actions. The analysis of the provisions of the CPC of Ukraine in 2012 considered especially tactics of certain investigative (detective) Action: Review the scene, search, interrogation expertise.

The features of planning and adjudication of murder babies, consistency in judicial actions (questioning the accused, victims, witnesses and experts, an examination). Attention is paid to features of proof in court mental condition of a woman in her pangs in childbirth and after.

Key words: murder, newborn, vitality, mental condition, tactical objectives, tactical operation.